

Princeses de terres llunyanes. Catalunya i Hongria a l'Edat Mitjana, exposició del Museu d'Història de Catalunya del 30 d'abril de 2009 fins el 2 d'agost de 2009.

El Museu d'Història de Catalunya ha acollit dins el seu programa d'exposicions temporals una la mostra de la nostra Història de Catalunya que es poc coneguda. Al voltant del retrat històric de quatre dones i reines en el marc de l'Edat Mitjana, l'exposició il·lustra el rol que jugaven les dones dins una societat que els marcava els passos a seguir, podia ésser transgredit des d'una posició de poder i de privilegi. A través dels seus testimonis, rastres en els documents, els llibres emmagatzemats en les biblioteques, espais on van viure o joies amb les quals se les identificava, podem indagar com podia ésser la vida d'una dona noble a l'Edat Mitjana, i els sacrificis als quals se les sotmetia a través de les dificultoses estratègies matrimonials que conformaven la política europea del moment. Val a dir que aquesta exposició ha tingut un alt grau de difusió per part dels mitjans de comunicació, sobretot degut a la col·laboració entre els països als quals fa referència, així com també, entre els respectius museus.

Gràcies a aquesta iniciativa és possible veure diverses peces originals que es troben repartides en museus de centre-Europa. A més a més, també s'han dut a terme moltes activitats relacionades amb la divulgació d'aquesta gran exposició, des de visites guiades, activitats educatives destinades als més petits, un cicle de cinema contemporani hongarès, xerrades literàries al voltant de l'exposició o bé concerts de música en directe a la terrassa les nits dels divendres del mes de juliol, on es podien escoltar diversos estils de música: tradicional hongaresa, música antiga, etc...

L'exposició ha estat pensada per a representar a través d'imatges i diferents testimonis gràfics i materials, els aspectes de la història de dos pobles que, en un principi semblen distants en espai i temps, però que un dia varen estar estretament lligats mitjançant estratègies matrimonials entre nissagues reials. La Corona d'Aragó i el Regne d'Hongria no foren una excepció en practicar aquestes estratègies matrimo-

nials que asseguraven la supervivència dels regnes i oferien un futur prometedor a les diferents cases nobiliàries. Cal pensar que, dins aquest mètode de fer política, les dones jugaven un paper importantíssim, a més d'essencial per al manteniment d'una casa, una família o un patrimoni. Constança d'Aragó, Violant d'Hongria, Beatriu d'Aragó o Maria d'Hasburg són un bon exemple d'aquestes relacions i estratègies a través de la institució matrimonial, que forjaven la política al llarg de tota l'Edat Mitjana. L'exposició del Museu d'Història de Catalunya recull el testimoni d'aquestes quatre dones i reines, ja que a través de l'estudi de les seves vides, podem recórrer la Història dels països que les identifiquen, així com també els diferents elements que han acabat per constituir el país o la nació en qüestió.

L'exposició s'inicia amb una reflexió sobre l'origen del poble magiar, és a dir l'embrió cultural del poble i del posterior nacionalisme hongarès. La identitat d'aquest poble es fomenta mitjançant una llengua i un *modus vivendi* comú gràcies a l'exercici dels guerrers mercenaris i dels pagesos, els quals asseguraven la seva supervivència a través de ràtzies dirigides contra pobles veïns. En aquesta part de l'exposició hom pot contemplar diferents mostres de material de l'etapa guerrera del poble magiar, com ara puntes de fletxa del segle X o arcs. A més a més, la riquesa que adquireixen a partir de les incursions que fan sobre els pobles de l'actual França, es pot apreciar gràcies als aixovars i peces d'or i plata, les quals, algunes d'elles, inclouen diferents motius pagans degut a que encara no havien abraçat el Cristianisme. Val a dir que en finalitzar aquesta exposició a Catalunya, el format es traslladarà a Budapest i que, la secció dedicada a l'origen de la identitat del poble magiar, serà substituïda per una explicació sobre la formació i creació dels Comtats Catalans i la Corona d'Aragó.

Seguint l'exposició es mostren quins són els punts d'unió entre els dos pobles, des de la incursió violenta del poble magiar en terres catalanes l'any 942 com a ajut en la lluita contra els àrabs. Aquest contacte amb els Comtats Catalans va demostrar que el poble magiar no era tant fort com es creia, ja que van haver de fer front a la primera de moltes derro-

tes després de l'enfrontament en terres lleidatanes. A partir d'aquest primer encontre, els contactes entre tots dos pobles s'aniran succeïnt amb els segles. Un cop el poble hongarès s'hagi constituït sota un regne de la mà del primer monarca, el rei Esteve, les aliances matrimonials amb Catalunya tindran lloc en diferents moments de la història. Constança d'Aragó serà la primera en viatjar a terres hongareses, esposant-se amb el rei Emeric d'Hongria l'any 1196. Tot i que malauradament, els fruits d'aquest matrimoni no podran governar el país hongarès, Andreu II germà del rei Emeric, prendrà les brides del regne, convertint-se en el pare de Violant d'Hongria, la princesa hongaresa que arribarà a casa nostra fruit d'aquest intercanvi de dones entre ambdós regnes.

Violant d'Hongria es casarà amb Jaume I i serà el paradigma de les princeses hongareses a casa nostra. És cert que el matrimoni respon a afers polítics i la recuperació de les bones relacions amb l'església, ja que Pere el Catòlic no les havia deixades massa bé pel que fa a Catalunya. Violant tindrà un paper decisiu al regne, i l'exposició ho demostra amb la reproducció facsímil del *Llibre dels Feits* del Rei Jaume I, una crònica on la reina Violant sempre apareix en els moments més decisius de la política del país. També cal fer esment que, a l'exposició, es mostren rastres de la vida quotidiana que es duïa a la cort de la reina hongaresa, mitjançant la mostra de documents, així com també l'ambient místic de l'època a partir de la presència de Santa Isabel d'Hongria, germanastra de Violant i un referent religiós per a la cort catalana. És aquesta aportació dels nous valors cristians sota el prisma franciscà els que vindran de la mà d'Isabel d'Hongria, una mostra més dels lligams polítics, culturals i religiosos entre Hongria i Catalunya.

La tradició d'intercanvis matrimonials no acabarà amb Violant, sinó que s'intensificarà el trànsit de dones nobles d'un cantó a l'altre. La princesa Beatriu d'Aragó, néta d'Alfons IV el Magnànim i representant del nou poder geopolític de la Corona d'Aragó al Mediterrani, arribarà a terres hongareses per contraure matrimoni amb Matias Corví, monarca elegit pel seu poble. La presència de la reina

Beatriu en terres hongareses suposarà l'existència d'un intercanvi literari i cultural entre Catalunya i Hongria. A l'exposició hi ha una bona mostra d'aquest intercanvi cultural mitjançant la presentació dels primers exemplars del *Tirant lo Blanc*. El personatge creat per Joanot Martorell, possiblement representa el personatge Janus Corví, pare del rei Matias, el qual rebia el nom de "el cavaller blanc" i duïa l'emblema d'un corb en el seu escut. Aquestes similituds són una bona prova de les estretes relacions a diferents nivells que s'establien a partir dels intercanvis matrimonials.

No hem d'oblidar la importància que representa tot plegat, ja que en aquests moments, el regne d'Hongria s'ha convertit en escut de la cristiandat, degut a que el Papat i el Sacre Imperi Romà Germànic es troben en plena decadència a causa de la pressió turca a les seves fronteres. Hongria esdevé reducte i símbol de les resistència cristiana a Europa i els seus monarques s'encarregaran de mantenir aquesta imatge. Establiran la cort a la ciutat de Buda, la qual acabarà convertint-se en la nova Itàlia, ja que Beatriu hi transmet l'esperit del Renaixement. En l'exposició es pot gaudir d'una mostra del que va suposar aquesta aportació cultural mitjançant la presentació d'alguns volums que varen conformar la seva biblioteca, l'anomenada "biblioteca corvina", amb mostres dels volums del rei Matias, els tractats polítics i morals de la reina Beatriu, així com també alguna mostra pertanyent a Joan d'Aragó, germà petit de Beatriu, que residirà a la cort hongaresa per desig de la reina, de la mateixa manera que ho feren altres familiars de Beatriu, una resistència a abandonar les arrels d'origen. El destí de la reina Beatriu acabarà en el transcurs d'uns dies tristos a la ciutat de Nàpols, després de la mort del rei Matias sense descendència a causa de l'esterilitat d'ella. De retorn a Nàpols, troba un espai deplorable degut a una mala gestió política per part de Ferran el Catòlic. Allí Beatriu d'Aragó es recull en l'anomenada "cort de les dones tristes" i haurà de fer front a la seva ruïna venent els exemplars de la seva valuosa biblioteca.

El llegat de Beatriu d'Aragó persisteix de la mà de Maria d'Hasburg, néta dels Reis Catòlics, filla de

Joana la Boja i Felip el Bell. Als setze anys serà maridada amb Lluís II amb la celebració de matrimonis dobles, dos germans amb dues germanes. Ben aviat la reina Maria es converteix en vídua després de la mort del rei en batalla contra els mohacs. Ella trencarà tots els esquemes establerts fins ara, no es tornarà a casar, sinó que ostentarà el títol de reina vídua. Tindrà sota el seu poder importants feus que els assignarà als seus germans actuant de mediadora entre ells per evitar conflictes. La nova situació política del regne hongarès funciona i la seva aptitud per governar la conduirà al nomenament de reina lloctinent als Països Baixos, durant un període delicat pel que fa a les relacions polítiques entre la Monarquia Hispànica dels Hasburg i els Països Baixos. Es converteix en representant d'un país sense un home al costat. Aquest fet demostra l'existència d'un canvi en les maneres d'entendre la política arreu d'Europa. Val a dir que les relacions matrimonials entre els regnes d'Hongria i Catalunya arriben a la fi, de la mà de Maria d'Hasburg; això es deu a que, a partir d'aquest moment, tots dos regnes es troben units dins la mateixa dinastia. Amb el retrat de Maria d'Hasburg s'arriba al final del recorregut entre dos regnes que van tenir lligams polítics al passat, unes relacions que avui dia les podem reviure mitjançant rastres històrics i culturals que ens proporciona la política del passat.

**Andrea Rovira i Bordonau
i Sílvia Pons i Gómez.**

Sebastià Bosom i Isern, Cristina Forns de Rivera,
Catàleg de pergamins de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya, Barcelona, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Generalitat de Catalunya, 2009

El propassat 24 d'abril es va presentar, a l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya, l'obra pòstuma del malaguanyat Sebastià Bosom i Isern, director que fou del mencionat arxiu, que havia fet en col·laboració amb Cristina Forns, historiadora amb una gran vinculació personal a la Cerdanya. L'acte va ser molt més

que una simple presentació. Va ser un homenatge a la figura d'en Bosom i sobretot a la seva persona. Als molts anys dedicats a la feina, sovint poc agraïda i oculta, d'arxiu. Al seu esforç en donar a conèixer la cultura i la història de la seva terra. Al seu esperit acollidor i obert a tots aquells investigadors, estudiants i també publicacions que demanaven la seva ajuda o col·laboració. Al seu esperit crític, no sempre ben rebut. Al seu humor, molt cerdà, àcid i irònic. A la seva exigència per aconseguir el màxim de perfecció en les tasques desenvolupades, que en ocasions allargaven de forma exasperant el final de les mateixes. En fi, a una persona dedicada en cos i ànima a la seva passió, l'arxiu, la cultura, la història i la gent de la seva terra, la Cerdanya.

L'acte va ser presidit per l'alcalde de Puigcerdà, Sr. Joan Planella. També van intervenir el subdirector general d'Arxius de la Generalitat de Catalunya, el Sr. Ramon Alberch, així com el Sr. Joan Pous, president del Consell Comarcal de la Cerdanya i la Sra. Erola Simon, actual directora de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya. La presentació del llibre va córrer a càrrec del Sr. Xavier Gil, professor d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona, i amic personal d'en Sebastià Bosom, que ens va emocionar amb la seva prosa carregada de sentiment i d'agraïment cap a la persona i obra d'en Bosom. L'explicació del *Catàleg de pergamins de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya* i del recorregut fet per aconseguir aquest resultat ens la va donar la co-autora, la Sra. Cristina Forns.

Ja centrant-nos en l'obra, els 714 pergamins treballats tenen un abast cronològic que comprenen des de l'any 1027 fins el 1790. Territorialment es situen a l'antic comtat de Cerdanya i també als territoris dels reis d'Aragó amb els quals va tenir relació dit comtat així com, durant un curt període, amb l'antic regne de Mallorca.

Pel que fa al redactat del contingut s'ha fet el més planer possible. D'aquesta forma s'aconsegueix una publicació a l'abast de tothom i no només per a especialistes, tot i mantenir el vocabulari tècnic i jurídic present i inevitable en aquest tipus de documentació.